

trast entre l'element carnavalesc i el cavalleresc, sinó que porten a reflexionar sobre el subjecte poètic a partir del segle XIII i sobre tots aquells autors medievals que van dur la subjectivitat a un nou nivell (Rutebeuf, Bodel, Villon, Chartier, Machaut, Maria de França). La *brevitas* de molts d'aquests textos serveix de pretext per introduir també explicacions sobre el *Decameró*, el *Novellino* i els *Conti di antichi cavalieri* en un apartat variadíssim, que acaba tractant els pelegrinatges i les croades com a epicentres d'intercanvi literari.

El setè i darrer capítol és el més breu, i serveix per reblar el que s'ha exposat, sobretot, en els dos anteriors. S'hi explica el naixement de l'autoconsciència de l'autor a través de Chrétien, Dante i Boccaccio, tot contrastant els conceptes actuals d'autor, obra i originalitat amb els que es poden apreciar en els textos d'aquests tres autors. La projecció d'aquestes poderoses veus d'autor tant en la seva pròpia època com durant els segles posteriors serveix a Burgio per finalitzar el seu discurs allà mateix on l'havia iniciat: en el pas de la transmissió oral a l'escripta i el paper fonamental del copista com a artesà responsable de la recepció de tota la cultura literària medieval. Un cercle que potser es tanca de forma massa precipitada, però que clou de forma elegant una obra consistent i ben estructurada.

Joan DALMASES PAREDES
Universitat de Barcelona
Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg
Institut d'Estudis Catalans

LLORET, Maria-Rosa / PONS-MOLL, Clàudia (ed.) (2021): *L'adaptació de manlleus en català i en altres llengües romàniques*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 198 p.

El tema de l'adaptació de manlleus té un interès tant teòric com pràctic. En l'àmbit teòric, les estratègies que fan servir els parlants en l'adaptació fonètica dels manlleus sovint ens ofereixen una bona prova sobre l'estructura del sistema fonològic. En el terreny pràctic, es planteja el problema de com adaptar la pronunciació i l'ortografia dels manlleus a la llengua receptora i com decidir quan una paraula d'una llengua estrangera forma ja part del cabal lèxic de la llengua receptora i ha de ser inclosa als diccionaris. El llibre que estem ressenyant aborda tots dos aspectes.

Segons expliquen M.-R. Lloret i C. Pons-Moll a la introducció, aquest llibre té el seu origen en un col·loqui lingüístic sobre l'adaptació de manlleus que es va celebrar a la Universitat de Barcelona el novembre de 2019. Al col·loqui es van presentar oralment els treballs de recerca que apareixen ara impresos i es va realitzar també una taula rodona entre professionals de la lexicografia i terminologia de Catalunya amb el tema «Descripció i norma en la incorporació de manlleus al català», que va ser moderada per F. Xavier Vila, també de la Universitat de Barcelona.

A més de la introducció signada per totes dues editores, el llibre conté cinc capítols sobre aspectes fonològics de l'adaptació de manlleus a les llengües romàniques i una transcripció de la taula rodona esmentada. Els capítols han estat elaborats per investigadores de diverses universitats europees de l'àmbit romànic: d'una banda, hi participen Marie-Hélène Côté (Universitat de Lausanne), Rosangela Lai (Universitat de Pisa) i Marina Vigário (Universidade de Lisboa); i d'una altra, una de les editores del llibre, Clàudia Pons-Moll (Universitat de Barcelona), i Glòria Claveria Nadal (Universitat Autònoma de Barcelona).

La introducció, la taula rodona i dos dels capítols estan escrits en català, dos articles més estan en anglès i n'hi ha un altre en francès. A més del català, que ocupa un lloc predominant al llibre, les altres llengües investigades són el francès, el castellà, el sard i el portuguès com a llengües receptores. Com a llengües donants de manlleus, predomina l'anglès, però Claveria Nadal investiga l'adaptació d'italianismes en català i en castellà, i Lai s'ocupa d'un aspecte específic de la fonologia dels manlleus del català, el castellà i l'italià en varietats sardes.

Tant les dues editores com moltes de les altres autores són investigadores reconegudes internacionalment en el camp de la fonologia i la perspectiva fonològica és la predominant als capítols del llibre. A la introducció del llibre se subratlla la importància de l'estudi dels manlleus en la investigació fonològica i el fet que els processos que s'apliquen a l'adaptació de manlleus en una determinada llengua ens permeten establir la vitalitat relativa de diverses regles i restriccions fonològiques en aquesta llengua. Per exemple, com assenyalava Pons-Moll al seu capítol, el fet que els manlleus de l'anglès acabats en consonants obstruents sonores com ara *web*, *ready-made*, *airbag* i *bridge* es pronuncien en català amb consonant final sorda és una evidència clara que la regla d'ensordiment final que trobem al lèxic nadiu, i que dona lloc a moltes alternances del tipus *llop* – *loba*, gaudeix de total vitalitat en català modern. Per contra, el fet que la reducció de vocals en síl·laba àtona del català central no s'apliqui, o només s'apliqui de manera variable, a manlleus com a *contàiner*, *tempura* i *judo*, fa palès que aquest procés, que és totalment general en el lèxic nadiu i dona lloc també a nombroses alternances (com en la pronunciació de les dues vocals dels mots *porta* i *portal* en català central), no té la mateixa productivitat i presenta, per tant, un estatus diferent en la gramàtica fonològica dels parlants.

Com s'assenyalava també a la introducció del llibre, una segona contribució al coneixement de la fonologia que ens permet l'anàlisi dels manlleus de manera comparativa és que permet descobrir tendències universals en l'adaptació de sons o seqüències de sons que no es troben a la llengua receptora. En aquest sentit, el llibre ofereix informació detallada sobre estratègies comunes i divergents en diverses llengües i varietats romàniques que pot ser molt útil si volem fer també una comparació amb altres llengües i famílies lingüístiques.

L'orientació comparativa apareix de manera especialment clara al capítol de Pons-Moll, on es comparen les estratègies d'adaptació de manlleus, sobretot de l'anglès, que es troben en català amb les d'altres llengües romàniques com l'espanyol, el portuguès del Brasil i de Portugal i l'italià. L'autora descriu també fenòmens que afecten només algunes varietats del català, com el central, el nord-occidental i el menorquí, i proposa explicacions tant per a les diferències que s'hi troben com per a les tendències comunes. Aquesta visió comparativa, centrada principalment en l'adaptació de manlleus provinents de l'anglès, s'enriqueix amb els dos capítols que se centren també en els manlleus que venen de la mateixa llengua, que és a hores d'ara la font predominant de manlleus en les llengües romàniques i en altres llengües del món.

Al capítol de Côté s'estudia l'adaptació dels manlleus de l'anglès que apareixen en dos diccionaris francesos, un d'elaborat a França i un altre al Quebec, i es proposen explicacions relacionades amb la naturalesa del contacte amb l'anglès en aquestes dues varietats de la llengua francesa, així com, en menor mesura, amb la varietat de l'anglès —britànic o americà— de la qual procedeix el préstec. Per la seva banda, Vigário ens ofereix informació detallada sobre l'adaptació en portuguès europeu de diferents fonemes de l'anglès que no es troben en portuguès, cosa que serveix a l'autora per aprofundir sobre la fonologia de la llengua portuguesa.

Els dos capítols restants tenen una perspectiva més diacrònica. El capítol de Claveria Nadal, investigadora ben coneguda pels seus treballs sobre història del lèxic del espanyol, se centra, d'una banda, en els canvis experimentats pels manlleus de l'italià a l'espanyol en diferents èpoques, i, d'una altra, en la comparació amb l'adaptació dels mateixos italianismes al català. Potser els fets més sorprenents en l'adaptació de manlleus al castellà són els que afecten les vocals finals. Així, en els manlleus més antics de l'italià es tendeix a perdre la vocal final *-e* després de *l*, *n*, *r*, *s*, és a dir, en aquells contextos en què s'havia perdut per evolució fonètica regular del llatí a l'espanyol, com, per exemple, a it. *madrigale*, *buffone*, *monsignore*, *pavese* > esp. *madrigal*, *bufón*, *monseñor*, *pavés*. Una cosa semblant ocorre també amb la *-o*, sobretot en terminacions específiques, com ara la terminació *-ino*, que passa a *-in* (it. *arlecchino*, *malandrino* > esp. *arlequin*, *malandrín*), encara que la fonologia de l'espanyol no requeria aquestes adaptacions. En canvi, en alguns manlleus més moderns, es manté la *-i* àtona final (*spaghetti* > *espagueti*), vocal final que altrament en espanyol només apareix en abreviatures com ara *bici* i *mili*.

El capítol de Lai conté informació valuosa sobre el contacte del sard amb l'italià, el català i l'espanyol des de l'edat mitjana als nostres dies. S'hi distingeixen les varietats del sud de l'illa (sard campida-

nès), on trobem més influència del català, i les del nord (logudorès), on hi ha més manlleus de l'espanyol, i s'apunta que entre aquestes varietats hi ha també diferents restriccions fonotàctiques que han afectat l'adaptació dels manlleus.

Si els capítols a què ens hem referit fins ara tenen un marcat caràcter teòric i estan adreçats sobretot a especialistes en el camp de la fonologia, el darrer capítol del llibre aborda, a partir del cas català, els aspectes socials i de política lingüística del fenomen del préstec lingüístic i de la incorporació de manlleus al lèxic de la llengua receptora.

La transcripció de la taula rodona sobre la incorporació de manlleus en català amb què es tanca el llibre recull les intervencions de Xavier Fargas, Judit Freixa, Mercè Lorente i Ernest Rusinés, a més del moderador, F. Xavier Vila. La discussió aborda temes com ara la utilitat de les institucions normatives i la difusió i la implantació de les seves decisions terminològiques. Es tenen en compte, entre d'altres, l'especial situació de diglòssia que afecta la comunitat catalanoparlant i la rellevància del coneixement creixent de l'anglès en aquesta comunitat quan s'ha de decidir com adaptar els manlleus d'aquesta llengua. Per exemple, tal com observa Xavier Fargas, del Centre de Terminologia TERMCAT, no és clar que tingui sentit adaptar ortogràficament al català la paraula anglesa *piercing* si tots els que coneixen la paraula saben com s'escriu en anglès. Per adonar-se de la importància dels manlleus, és útil tenir en compte una dada aportada també per Fargas, que assenyala que cada any es normalitzen una mitjana de 300 neologismes terminològics, comptant amb la col·laboració d'experts en múltiples àrees.

En resum, aquest llibre editat per les professores Lloret i Pons-Moll és una aportació molt valuosa a l'estudi dels manlleus lingüístics en català i altres llengües romàniques, sobretot en la seva dimensió fonològica, però també en la dimensió històrica i en els aspectes socials i de política lingüística dels manlleus.

José Ignacio HUALDE

University of Illinois at Urbana-Champaign, USA

MARÍ PLANELLS, NEUS / RIBES I MARÍ, ENRIC (2023): *La toponímia de la costa de Sant Josep de sa Talaia, I*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 313 p.

Les costes de les Pitiüses seran les primeres de les Illes Balears que tindran la toponímia recollida al cent per cent. I tot gràcies a l'activitat ininterrompuda d'Enric Ribes i Marí, el qual amb la serietat i nitidesa dels seus treballs ha creat escola. Un grupat d'investigadors desplega allí una activitat digna dels majors elogis. Aquesta vegada, la feina es fa en col·laboració amb Neus Marí Planells, la qual va obtenir una beca de l'Institut d'Estudis Eivissencs per recopilar els noms de lloc d'una part del litoral de Sant Josep, el més llarg de l'illa, motiu pel qual l'arreplega no contempla la totalitat de la costa de manera immediata, sinó que se circumscriu a la ribera de les parròquies de Sant Agustí i de Sant Josep, a més de les illes de Ponent (sa Conillera, l'illa des Bosc, ses Bledes, s'Espartar i s'Espardell).

Com indiquen els autors, els canvis que han transformat tant la societat eivissenca no són precisament els més propicis per al manteniment de la toponímia tradicional. D'una economia de subsistència s'ha passat a una de serveis que ha comportat l'abandonament de la pesca i una profunda metamorfosi territorial. D'ací la urgència de recollir tot allò que encara sigui possible, de salvar els mobles en definitiva. El fet que els informadors potencials siguin de cada dia més escassos en certa manera ha obligat els autors a no fer tan solament un recull a partir de fonts orals, per causa de la desmemòria que ha fet estralls entre els que encara fan algun ús tradicional de la vorera de mar. Així que també han incorporat en el recull tot allò que havia estat recopilat abans a partir de fonts orals més antigues, sempre que els treballs publicats hagin tingut el grau de fiabilitat exigít. Entre d'altres, s'han utilitzat fonts escrites de l'Institut d'Estudis Eivissencs, un recull inèdit de Francesc Castelló Ribas, el Mapa Topogràfic Balear i dues recopilacions inèdites de M. A. Costa i C. Torres. Un estudi que s'ha de mencionar de manera especial és la tesi doctoral d'Enric Ribes, inèdita, per la gran quantitat de materials aportats.